

معرفی‌های گزارشی

کلیات

◊ تفکر نظری در جامعه‌شناسی

ویلیام اسکیدمور، ترجمه: جمعی از مترجمان، چاپ اول، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم، ۱۳۸۵ ش، ۲۶۰ ص، وزیری.

اسکیدمور، نویسنده کتاب حاضر، معتقد است که بسیاری از مواردی که در دانشگاه نظریه شناخته می‌شود، دقیقاً نظریه نیست. از این رو، وی عنوان Theoriti-cal Thinking in Sociology را برای عنوان کتاب خود برگزیده است و با توجه به همین نکته مترجمان نیز عنوان «تفکر نظری در جامعه‌شناسی» را بر آن نهاده‌اند. این کتاب علاوه بر آنکه منبعی ارزشمند برای درس‌های جامعه‌شناسی محسوب می‌شود، برای مباحث روش تحقیق نیز مفید است.

برخی از ویژگی‌های کتاب عبارت است از: اشمال بر اطلاعات و پیش‌زمینه‌های لازم برای فهم نظریات، اسناد و اتقان کافی، شیوایی و روانی، زبده‌گویی، انسجام و چینش موزون، ارائه شواهد و مثال‌های گویا. این ویژگی‌ها باعث

شده تا با وجود کتاب‌هایی در این زمینه، هنوز این اثر از بهترین آثار نظری موجود شمرده شود.

مباحث کتاب حاضر در هفت عنوان تنظیم شده که عبارت است از:

۱. نظریه جامعه‌شناختی؛ ۲. مسائل اصلی نظری؛ ۳. انواع نظریه در جامعه‌شناسی و مسئله اثبات صحت نظریه‌ها؛ ۴. نظریه مبادله؛ ۵. فونکسیو نالیزم؛ ۶. تعامل‌گرایی نمادی؛ ۷. اتنومتدولوژی (روش‌شناسی مردمی).

سه فصل نخست کتاب به ماهیت و اهمیت نظریه جامعه‌شناختی، چالش‌ها و مسائل آن اختصاص یافته و درباره ابعاد و جنبه‌های متفاوت منطق و سازمان یک اثر نظری در علوم اجتماعی و طبقه‌بندی نظریه‌ها بر اساس سازمان نظری بحث شده است.

به اعتقاد اسکیدمور برای مطالعه یک پدیده دوره وجود دارد: یکی، تقسیم پدیده مورد نظر به عناصر و اجزا و سپس مطالعه تک‌تک آنها؛ دوم، به جای تجزیه، بررسی کل پدیده به مثابه یک نظام تام و مطالعه ارتباط میان اجزا. مبحث

چهارم و پنجم به ترتیب نمونه‌هایی از این دور روش نظریه‌پردازی است.

در فصل ششم، مؤلف معتقد است که تعامل نمادی به رغم ادعای صاحب‌نظران آن یک دیدگاه است، نه نظریه، و کوشش‌های شارحان آن عمدتاً با معیارهای تبیین و پیشگویی علمی سازگار نیست. البته صاحب‌نظران تعامل نمادی خود نیز اذعان دارند که در اساس با علم‌گرایی در جامعه‌شناسی مخالف‌اند و بیشتر به جنبه‌های تفسیری کنش اجتماعی علاقه‌مندند. این ایراد به اتنومتدولوژی، مبحث پایانی کتاب، نیز وارد است. اسکیدمور بحث‌های اتنومتدولوژی را، فلسفی و فرآنظری می‌داند و معتقد است که مباحث مربوط به نظریه‌های میان‌برد، در آن جایی ندارد.

صاحب‌نظران این دیدگاه معتقدند که باید از ایده‌ها و افکار و تقدم سنت به ماهیت نظم اجتماعی پرهیز شود و اسکیدمور هم می‌گوید که اتنومتدولوژی را به علت بینش هستی‌شناسانه خاصی که به نظم اجتماعی دارد، نمی‌توان در چارچوب جامعه‌شناسی قرار داد.

پژوهش فقهی در خبر و خبرگزاری

جواد فخار طوسی، چاپ اول، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم، ۱۳۸۵، ۳۵۲ ص. رقی.

گذشت زمان باعث شده است تا در حوزه احکام دینی و فقهی، گاه موضوعاتی مطرح شود که در عصر حیات معصومان هیچ نام و نشانی از آن دیده نشده است. در فقه از این موضوعات با عنوان «مسائل مستحدثه» یاد می شود. فقیه یا پژوهشگر متعبد و در عین حال زمان شناس که در پی پاسخ به این مسائل جدید است، ممکن است با دشواری هایی در این راه مواجه شود. شاید محور این دشواری ها در دو امر متمرکز شود: یکی، شناخت درست و دقیق موضوع و دیگر، استخراج حکم مسئله از میان منابعی که ممکن است هیچ نامی از آن برده نشده باشد.

در گذشته های دور وجود «مسائل مستحدثه» به سبب تحولات زمان و مکان وجود داشت، اما شاید یکی از ویژگی های عصر حاضر این باشد که پدیدار گشتن موضوعات جدید، شتابی روز افزون گرفته و از سویی هم فقه شیعه، با پیروزی انقلاب اسلامی، به طور جدی به عرصه احکام اجتماعی و حکومتی پا نهاده و خود را در معرض پاسخ به سؤالات تازه گذاشته و از این رو، پژوهشگران عرصه فقاهت و دانش آموختگان آن، باید به همان سرعت زمان، در صدد تحلیل دشواری پیشگفته برآیند تا به خوبی بتوانند به پاسخگویی بپردازند.

نویسنده کتاب حاضر معتقد است هر چند «تحولات شگرفی که در ادوار اخیر در حوزه های شیعی صورت گرفته، به ویژه رخداد عظیم انقلاب اسلامی و تصدی

حکومت به وسیله فارغ التحصیلان حوزه ها، نقیصه مذکور را برطرف نمود»، اما بر کنار ماندن فقها را از نگرش همه جانبه به مسائل و جامعه، باعث ارائه ظاهر نا کارآمد از این فقه پویا و بالنده در جهان معاصر می داند.

نویسنده با چنین دغدغه ای بانگاه و پژوهشی فقهی، به مسئله «خبر و خبرگزاری» پرداخته است. از این رو، وی برای تبیین درست و همه جانبه این موضوع، اثر خود را در چندین بخش سامان می دهد.

در «کلیات» محور بحث را در دو عنوان اصلی قرار می دهد: ۱. آشنایی با ماهیت خبر و نهاد خبرگزاری؛ ۲. سیاست های کلی مورد نظر شارع در خبر رسانی. وی در مبحث دوم خود، به مباحث مختلفی می پردازد و از جمله این نکته را بررسی می کند که مقصود از سیاست های شارع و راه کشف سیاست های شرعی چیست؟ وی آن گاه بحثی را درباره اصل «آزادی اطلاع رسانی» می آورد. نویسنده در ادامه، «عدالت در گردش اطلاعات» را مطرح می سازد و به بررسی آزادی اطلاعات برای مخالفان سیاسی، سانسور و راهکارهای مقابله با جریان های ناسالم اطلاعات می پردازد.

پس از «کلیات» در دو فصل مباحث کتاب ادامه می یابد:

فصل اول: احکام فقهی مربوط به مبدأ خبر. این فصل، دارای این پژوهش هاست: جایگاه مخبر در چرخه اطلاع رسانی، حقوق خبر، مصونیت قضایی، برخورداری از آثار پدید آورندگان آثار فکری تکالیف و وظایف مخبر (منبع خبر) در باب وظایف مخبر، خودداری از نشر اسرار، خودداری از اشاعه فحشا، خودداری از تجسس و خودداری از نشر اکاذیب.

فصل دوم: احکام فقهی مربوط به خبر و مقصد آن. این فصل، خود شامل دو بخش است: بخش اول: خبر و ظرفیت های مختلف خبر؛ بخش دوم: خبر و پیامدهای آن.

نویسنده کتاب حاضر در بخش نخست فصل دوم، درباره ظرفیت های اصیل خبر و ظرفیت های ابزاری خبر سخن به میان می آورد و گسترش و تعمیق قانونمندی در سطح جامعه و تسهیل و تسریع در شکل گیری مناسبات حقوقی بین آحاد و گروه های جامعه را از ظرفیت ها برمی شمرد و از نقش و تأثیر اطلاع رسانی در بهینه سازی و روند رسیدگی به دعاوی و نیز نقش آن در سالم سازی فضای جامعه سخن می گوید.

«خاتمه»، عنوان پایانی کتاب است و شامل توصیه هایی به متصدیان نهاد اطلاع رسانی و بیانگر اصول و سیاست های مورد نظر شریعت در فعالیت های خبرگزاری است. برخی از اصول مورد نظر شریعت در این زمینه عبارت است:

۱. نهاد خبرگزاری موظف است زمینه دستیابی بدون تبعیض به اخبار را برای همه فراهم سازد.
۲. سانسور اخبار ممنوع است، مگر آنکه کارشناسان خبره و مورد تأیید ملت مصلحت اهمی را تجویز کنند.
۳. نهاد خبرگزاری باید اخبار مهم و مؤثر را به عنوان موضوعات دارای ارزش اقتصادی به رسمیت بشناسد و به حقوق مولدین آنها احترام بگذارد.
۴. افشای اسرار شخصی افراد، به طور مطلق ممنوع است.
۵. مبدأ خبر در قبال اخبار کذب مسئولیت حقوقی خواهد داشت.
۶. انتشار اخبار مخالف با عفت و اخلاق عمومی هر چند از اسرار افراد شمرده

نشود، ممنوع است.
 ۷. حرفه خبرنگاری باید از تجسس در امور شخصی افراد برکنار باشد.
 ۸. نهاد خبرگزاری نمی‌تواند در زمینه مصالح و منافع ملی به صورت حثی و منفعل عمل کند، بلکه باید با تلاش در جهت مقابله با جریان‌های خبر ناسالم و نیز خدمت‌رسانی به اهداف نظام اسلامی فعال باشد. ... و موارد دیگر.

شرح حجیة المظنة

آیت الله شیخ محمدباقر نجفی، عطر عترت، اصفهان، ۱۴۲۷ ق ۱۳۸۵ ش، ۸۳۲ صفحه، وزیری.

مقدمه اصولی معالم‌الدین به ۹ بخش تقسیم شده است: ۱. مباحث الفاظ؛ ۲. اوامر و نواهی؛ ۳. عموم و خصوص؛ ۴. مطلق و مقید و مجمل و مبین؛ ۵. اجماع؛ ۶. اخبار؛ ۷. نسخ؛ ۸. قیاس و استصحاب؛ ۹. اجتهاد و تقلید و خاتمه مربوط به تعادل و تراجیح.

آیت الله شیخ محمدتقی نجفی شرحی مفصل به نام هدایة المسترشدين بر معالم نوشته‌اند و در بخش پنجم (اجماع) که پایان مباحث الفاظ و آغاز بیان ادله شرعیه است، به بیان پنج مطلب در مورد حجیت ظنون پرداخته‌اند و در واقع از شرح کلام معالم خارج شده و اصلاً به بررسی مسائل اجماع نپرداخته‌اند.

بعد از او فرزندش شیخ محمد باقر نجفی همین بخش از کلام پدر را شرح داده و در رساله‌ای به نام شرح حجیة المظنة به تحقیق در این موضوع پرداخته است. وی انگیزه شرح این بخش را در مقدمه کتابش چنین بیان کرده است:

«... چون رساله والدم استاد العلماء مجدّد مذهب در قرن ۳، بر علماء این زمان سنگین می‌نمود و دقایق و حقایقش بر آنان پوشیده بود و به خاطر لغزش در

فهم به نقض آن پرداخته‌اند، تصمیم به نوشتن شرحی گرفتم که مشکلاتش را حل کند...».

وی این شرح را به صورت «قال، اقول» نوشته است.

محمد باقر نجفی اصفهانی فرزند محمدتقی صاحب هدایة المسترشدين، در سال ۱۳۲۵ در اصفهان به دنیا آمد. بعد از مرگ پدر در سیزده سالگی، مادرش - که دختر شیخ جعفر کاشف الغطاء بود - او را برای ادامه تحصیل به نجف فرستاد.

در نجف از محضر صاحب جواهر و دایی اش شیخ حسن کاشف الغطاء و شوهر خاله اش سید صدرالدین موسوی - که بعدها داماد او هم شد - بهره علمی وافر برد. او برای فراگیری علم اصول به منزل شیخ انصاری می‌رفت و کتاب پدرش - هدایة المسترشدين - را از او می‌آموخت. رابطه او با شیخ بسیار صمیمی بود، همسفر حجش شد و اجازه روایی نیز از او گرفت.

پس از مدتی به اصفهان بازگشت و در مسجد شاه به سیراب کردن تشنگان دانش همت گماشت. در رسیدگی به درماندگان کوشا بود. در سال ۱۲۸۸ ق که قحطی آن دیار را فرا گرفته بود، مبلغ فراوانی را قرض و بین نیازمندان تقسیم کرد. وی در امر به معروف و اجرای حدود یدی مبسوط داشت و حکم اعدام عده‌ای از بایه را اجرا کرد.

از شاگردانش می‌توان به سید کاظم یزدی صاحب العروة الوثقی، آقا ضیاء عراقی، سید اسماعیل صدر، جهانگیر خان قشقایی، شیخ الشریعه اصفهانی و شیخ محمد حسن نائینی (رحمهم الله) اشاره کرد.

مرحوم نائینی می‌فرمودند که در شانزده سالگی با نامه‌ای که پدرم نوشته بود، به محضر او شتافتم و در بیرونی منزلش که برای اسکان طلاب بود، اقامت گزیدم و

در طول هشت سالی که در اصفهان بود، یک روز هم درسش را رها نکردم. مرحوم نائینی در درس خود از این استاد به عنوان فقیه بزرگ یاد می‌کردند. او شش پسر داشت که همگی مجتهد بودند.

او هر سال چند روز از ماه رجب، به مقبره پدرش در تخت فولاد می‌رفت و به راز و نیاز مشغول می‌شد. در رجب سال ۱۳۰۰ ق که احساس می‌کند مرگش نزدیک شده است، شبانه بدون اطلاع مردم به سمت عراق حرکت می‌کند و شب عاشورای سال ۱۳۰۱ ق به کربلا می‌رسد. بعد از سه روز به نجف می‌رود و دستور می‌دهد قبری در کنار مقبره کاشف الغطاء برایش حفر کنند. سرانجام در شب هشتم صفر به دیار باقی سفر می‌کند. روحش شاد!

آثار متعددی از او به جا مانده: لبّ الاصول، لبّ الفقه، شرح حجیة المظنة و ...

وی کتاب شرح حجیة المظنة را در زمان حیات شیخ انصاری نوشته و برای اولین بار در سال ۱۲۸۳ چاپ شده است. چاپ کنونی نیز براساس تحقیق و تصحیح همان نسخه است. در آغاز این چاپ دو مقدمه وجود دارد: یکی مقدمه‌ای که شیخ هادی نجفی، از نوادگان مؤلف، نوشته در شرح حال مؤلف و مباحث مختصری در مورد تأسیس علم اصول، و دیگری مقدمه‌ای که محقق کتاب آقای مهدی باقری سیّانی نوشته و او نیز مباحث کوتاهی در تطوّر اصول فقه و زندگی نامه مؤلف نوشته است. محقق در انتهای کتاب، فهرست منابع تحقیق و فهرست موضوعات کتاب را آورده، ولی جای فهرست آیات و احادیث و اعلام و اسامی کتب خالی است.

اسلام و زن

احمد زکی یمانی، ترجمه سیدضیاء مرتضوی، چاپ اول، انتشارات میثم تمّار،

قم، ۱۳۸۵، ۲۴۸، ص، رقی.

احمد زکی یمانی همان شخصیت آشنای سیاسی عربستان است که حدود ۲۵ سال وزیر نفت عربستان سعودی بود. اما او وجهه ای علمی و فرهنگی نیز دارد و دارای آثار علمی است. نگاه زکی یمانی به موضوع زن در کتاب حاضر نشان می دهد که او از نظر فکری و فرهنگی از جریان حاکم در کشور خود فاصله گرفته است.

مترجم کتاب اسلام و زن، ضمن ترجمه این اثر، توضیحاتی را هم در متن افزوده و به نقد و بررسی دیدگاه نویسنده پرداخته است. مباحث کتاب در دو بخش و چندین فصل سامان یافته، به قرار زیر:

بخش نخست: احکام عمومی زن مسلمان؛ فصل یکم: وضع زن در دوران نبوی. این فصل دارای این عناوین است: آزادی زنان در مدینه، شرکت در جهاد، حضور در عرصه دانش و سیاست. فصل دوم: نقش زن در دوره های پس از پیامبر. در این فصل به نقش زن در عرصه های جهاد، سیاست، ادبیات، علوم دینی و روایت، و حکومت پرداخته شده است.

فصل سوم: زن در چارچوب همسری و مقایسه آن با مرد. یکی از مباحث این کتاب که مترجم عنوان «ازدواج به شرط طلاق» را بر آن نهاده، گونه ای ازدواج است که در عربستان سعودی، ازدواج بسیار نامیده شده است. این نوع ازدواج شبیه «ازدواج موقت» است که شیعه بدان معتقد است. زکی یمانی با استناد به فتوای برخی از علمای اهل سنت، این ازدواج را حرام شمرده است و مترجم این دیدگاه را نقد و بررسی کرده و یادآور شده که برخی دیگر از علمای اهل سنت مانند صالح وردانی از فقهای سنی سلفی مصر، در کتابی به اثبات حلیت آن پرداخته اند.

نویسنده در این فصل، اهمیت شرعی

موافقت زن و ازدواج، ازدواج با زنان اهل کتاب، و مباحثی چون: هم شائی، حقوق زناشویی، زدن همسر، کار زن در خانه، جواز چند همسری، دخالت حکومت در این امر، چندهمسری در قانون یمن و مصر، مسئله طلاق، حضانت، حق زن در میراث در مقایسه با مرد، شهادت زن در داورری را تبیین کرده است.

بخش دوم: ولایت عمومی زنان و شایستگی سیاسی آنان:

این بخش دارای دو فصل است: فصل نخست: حکم ولایت عمومی زن در فقه قدیم و جدید. نویسنده در این فصل، دیدگاه موافقان و مخالفان ولایت عمومی زن را بیان داشته و نظر عالمانی چون: ابوالاعلی مودودی، سیدجمال الدین اسدآبادی، محمد ابوزهره، محمد متولی شعراوی و عباس محمود عقاد را آورده و سپس ادله موافقان و مخالفان را با توجه به قرآن، سنت نبوی، اجماع، قیاس، مصلحت و سد ذرایع بیان کرده است. در این فصل نیز مترجم، در موارد متعددی به نقد و بررسی نظریات عالمان اهل سنت و ادله آنان پرداخته است.

فصل دوم: وظایف سیاسی زن. مباحث این فصل دارای این عناوین است: توحید، خاستگاه اصل برابری، عمومیت خطابات دینی، شایستگی و توانایی سیاسی زن، فقها و شایستگی سیاسی زنان.

◀ قرآن و حدیث

◀ نقش دانش رجال در تفسیر و علوم قرآن

دکتر علی اکبر کلانتری ارسنجانی، تهیه: مرکز فرهنگ و معارف قرآن، چاپ اول، بوستان کتاب، قم، ۱۳۸۴، ش، ۲۷۱، ص، وژیوی.

توجه ویژه به روایات فقهی آن هم روایات مربوط به واجبات و محرمات موجب شده تا

بررسی سند روایات در حوزه های دیگری دینی کم رنگ تر باشد؛ اما نویسنده کتاب حاضر با ذکر دلایلی، تحقیق و کاوش درباره رجال روایات تفسیری را ضروری می داند؛ از جمله این دلایل است:

۱. زدودن توهمات ناصوابی که در داستان های بی اساسی چون قصه ورقه بن نوفل و افسانه غرانیق به ساحت قدسی پیامبر نسبت داده شده است؛

۲. پالایش روایات و جرح و تعدیل اسرائیلیات؛

۳. رفع اتهام از روایاتی که دارای مطالب سست و خردستیز است.

نویسنده هدف خود را از نگارش کتاب حاضر، پاسخ به سه پرسش زیر می داند:

۱. آیا بررسی روایان و رجال احادیث غیر فقهی همچون روایات فقهی لازم و ضروری است؟

۲. مرزها و حدود تأثیرگذاری دانش رجال در برداشت ها و موضع گیری علوم قرآنی کدام است؟

۳. کدام بخش از علوم قرآنی، اتصال و پیوندی عمیق و گسترده با دانش رجال دارد و کدام بخش چنین پیوندی ندارد؟

نویسنده کتاب، دو نکته را به عنوان فریضه های مهم اثر خود تلقی کرده است:

۱. از آنجا که بخش عظیمی از احادیث موجود در متون روایی تفسیری را روایات غیر فقهی - از جمله اخبار مربوط به علوم قرآنی و تفسیر - تشکیل می دهد و با توجه به عدم اختصاص حجیت خبر واحد به روایات فقهی، بررسی های رجالی روایات غیر فقهی، امری لازم و یادست کم مفید است.

۲. بررسی رجال احادیث، نقشی تعیین کننده و اجتناب ناپذیر در برخی از برداشت ها و موضع گیری ها در عرصه های مختلف علوم قرآنی دارد.

بر اساس آنچه گفته شد، اثر حاضر در

هفت فصل ترتیب می‌یابد، به قرار زیر:
فصل نخست: کلیات؛ فصل دوم: دانش رجال و مسائل مربوط به نزول وحی؛ فصل سوم: دانش رجال و شبهه تحریف قرآن؛ فصل چهارم: دانش رجال و مسائل مربوط به تلاوت قرآن؛ فصل پنجم: دانش رجال و احادیث تفسیری؛ فصل ششم: دانش رجال و اسرائیلیات؛ فصل هفتم: احادیث تفسیری و پدیده وضع.

پرسمان قرآنی نبوت

تدوین: سید علی هاشمی، چاپ اول، تهیه مرکز فرهنگ و معارف قرآن (گروه پاسخ و پرسش‌ها و شبهات قرآنی)، مؤسسه بوستان کتاب، قم، ۱۳۸۵، ۲۴۸ ص و زبیری.

نمی‌توان پرسشگری را از انسان گرفت؛ چه پرسش کلید دانایی و آگاهی است و روحیه پرسندگی در انسان نهفته است. با این همه، باید با پدید آمدن هر پرسش، به جستجوی پاسخ پرداخت، به ویژه در پرسش‌های دینی، باید به جد در پی پاسخ درخور بود. کسی نمی‌تواند ما را از پرسیدن باز دارد، اما این بدان معنا نیست که پرسش‌ها را باید بی‌پاسخ گذاشت. بدین منظور هم پرسشگر به دنبال پاسخ برود و هم باید زمینه پاسخگویی فراهم آید. این ضرورت را حوزه‌های علمیه به خوبی دریافته‌اند و از این روست که اینک به طور مشخص در قم، مراکز متعددی متکفل پاسخگویی به پرسش‌های اعتقادی شده‌اند. گروه پاسخ و پرسش‌ها و شبهات قرآنی، مدت‌هاست که با همین هدف فعالیت می‌کند. این مجموعه که وابسته به دفتر تبلیغات حوزه علمیه قم است، تلاش دارد تا با بهره‌گیری از معارف بلند قرآن، به پرسش‌هایی که ممکن است برای هر فرد مسلمانی پدید آید، پاسخ گوید و البته به سؤال‌های بسیاری پاسخ داده و در اقدامی ارزشمند تلاش کرده تا این پرسش‌ها و پاسخ‌ها را به صورت موضوعی یکجا در کتابی به چاپ رساند و آن را در دسترس

همگان قرار دهد.

در کتاب حاضر به پرسش‌هایی درباره نبوت عامه و خاصه پاسخ گفته و بدین ترتیب مباحث آن تحت دو گفتار تنظیم شده است: گفتار اول، نبوت عامه و گفتار دوم، نبوت خاصه.

گفتار اول: به پرسش‌هایی از این قبیل پاسخ داده شده است: مفهوم شناسی نبوت، فلسفه و ضرورت بعثت پیامبران، اهداف و فواید بعثت، فراگیری نبوت، معیار گزینش پیامبران، اعجاز، تفاوت اعجاز و سحر و کرامت، معجزات پیامبران اولوالعزم، عصمت و اقسام آن، دلایل عصمت، تنزیه پیامبرانی مانند آدم، ایوب، ابراهیم، لوط، و...، علم و وحی، تفاوت الهام و وحی، و...

گفتار دوم، دارای دو بخش است: بخش اول، به سؤالاتی درباره پیامبران پیشین پاسخ داده و بخش دوم به سؤالات مربوط به خاتم پیامبران (صلی الله علیه و آله) اختصاص یافته است؛ مانند بعثت آن حضرت، معجزات حضرت محمد مانند شق القمر، معراج، مباحله و قرآن، فلسفه نزول قرآن، مفهوم شناسی قرآن، حالت پیامبر هنگام نزول قرآن، تفاوت قرآن و تورات و انجیل، ویژگی‌های دین اسلام و...

پرسمان علوم قرآنی

تهیه: مرکز فرهنگ و معارف قرآن، چاپ اول، بوستان کتاب قم، ۱۳۸۴ ش، ۲۰۰ ص، و زبیری.

«واحد پاسخ به پرسش‌های قرآنی» در «گروه پژوهش‌های نوآمد» وابسته به مرکز فرهنگ و معارف قرآن از زیر مجموعه‌های دفتر تبلیغات اسلامی، یکی از واحدهای برخاسته از حوزه علمیه در سال ۱۳۷۷ با هدف پاسخگویی به سؤال‌های عقیدتی کار خود را آغاز کرد. از زمان تأسیس این مرکز پژوهشی تا کنون، به بیش از چهل

هزار پرسش، پاسخ داده شده است. بدون تردید سؤال‌های ارسال شده به این مرکز، می‌تواند ذهن بسیاری دیگر به جز پرسش‌کنندگان را نیز به خود مشغول سازد. از این رو، این مرکز با هدف پاسخ‌گویی به همه کسانی که فرصت طرح پرسش و دریافت پاسخ به آنها را به هر دلیل نداشته‌اند، اقدام به چاپ تعدادی از این سؤالات کرد و اثر حاضر بدین منظور به چاپ رسید.

اثر حاضر در هفت فصل / هفت موضوع سامان یافته است و سؤالات مربوط به هر موضوع، در فصلی مستقل سامان یافته است:

فصل اول: کلیات؛ فصل دوم: تاریخ قرآن؛ فصل سوم: تحریف ناپذیری؛ فصل چهارم: همانند ناپذیری (تحدی و اعجاز)؛ فصل پنجم: ناسخ و منسوخ؛ فصل ششم: محکم و متشابه؛ فصل هفتم: تفسیر و تأویل؛ فصل هشتم: تفاسیر و مفسران.

البته در ذیل هر فصل، عناوین و موضوعات جزئی تری، ذکر و پرسش‌ها و پاسخ‌های آن با استناد به منابع گوناگون ارائه شده است.

میراث حدیث شیعه

دفتر چهاردهم، دارالحدیث، قم، ۱۳۸۵، ۴۸۴ ص.

میراث حدیث شیعه دفتر است مخصوص انتشار رساله‌های کوتاه و علوم حدیثی شیعه که تا کنون منتشر شده است. این مجموعه هر شش ماه یک بار منتشر می‌شود. مطالب و رساله‌های درج شده در این دفتر، عبارت‌اند از:

گزارشی از چهارده شماره منتشر شده. اولین رساله آن اثر مهمی است که بارها در کتاب‌شناسی‌ها از آن یاد شده بود، ولی در اختیار محققان قرار نداشت. این اثر را دانشمند مشهور شیعه، احمد بن مسلمی کوفی معروف به ابن ناقه (م ۵۹۳ق)، در

ادامه نسخه ای از نهج البلاغه از کلمات علی (ع) تدوین کرده و بدین جهت به ملحق نهج البلاغه مشهور و در کتاب شناسی ها به این نام معرفی شده است. در بر داشتن چندین خطبه و کلام منحصر از علی (ع) مانند: خیر اعمش، قول ناقوس، خطبه اقالیم و خطبه البیان، از ویژگی های این رساله است. شایان ذکر است خطبه ای که به نام خطبه البیان در این رساله آمده، با خطبه ای که هم اکنون به نام خطبه البیان رایج است، تفاوت اساسی دارد.

رساله بعدی این دفتر، اربعون حدیثاً از ضیاء الدین محمد، معروف به ابن جعفریه (م ۵۷۳ق)، درباره فضایل اهل بیت (ع) است.

رساله سوم شرحی فارسی و ادبی و عرفانی بر دعای سحر ماه رمضان است. این شرح را میرزا محمد از عالمان قرن سیزدهم نگاشته و در اثنای آن از اشعار خود فراوان استفاده کرده است.

شرح کوتاه و عرفانی بر حدیث حقیقت، چهارمین رساله این دفتر است. این شرح را آیت الله علی مردندی (م ۱۳۶۹ق) به شیوه عرفانی نگاشته که خود مرجعی صاحب رساله بوده است. او در پایان این شرح متذکر شده که اجازه بیان اسراری بیش از این را ندارد؛ چون آشکار ساختن اسرار، کفر است. این کلام را فقیهی می گوید که رساله عملیه نیز دارد.

رساله بعد، از شیخ آقا بزرگ تهرانی موسوم به الاسناد المصنفی الی آلی المصطفی است که به مشیخه نیز معروف است. شیخ آقا بزرگ در این کتاب، مشایخ روایتی خود را بیان کرده است. در این دفتر برای نخستین بار ذیل این مشیخه که به مشایخ اهل سنت وی اختصاص دارد، متن اجازت با دستخط عالمان اهل سنت آمده است.

اجازه های روایتی فخر المحققین فرزند علامه حلی، رساله هفتم این دفتر است

که در آن نوزده اجازه از فخر المحققین به شاگردانش درج شده است.

این دفتر با مقاله ای در معرفی کتاب مجمع الاحادیث اثر آیت الله سید محمد حجت کوهکمری (م ۱۳۷۲ق) پایان می یابد. این کتاب دایرة المعارفی حدیثی نظیر جامع الاحادیث آیت الله بروجردی است که تدوین آن ناتمام مانده، ولی بخش های تدوین شده از اهمیت بسیاری برخوردار است. در این مقاله، گزارشی از نسخه های شناخته شده از این کتاب و بخش های تدوین شده، آمده است.

در پایان دفتر نیز فهرست عمومی چهارده دفتر و پس از آن فهرست تفصیلی دفتر چهاردهم آمده است.

میراث حدیث شیعه

دفتر پانزدهم، در الحدیث. قم، ۱۳۸۵، ۵۶۴ص.

دفتر پانزدهم، با نگاهی به مضمون و محتوای روایات «ان الأرض علی الحوت» (قرار گرفتن زمین بر روی ماهی) شروع می شود. پس از آن شرح وبری بر نهج البلاغه که اولین شرح این کتاب است، در حدود چهل صفحه آمده است. اصل این شرح به دست ما نرسیده و قسمت هایی از آن که در آثار دیگران نقل شده، در این تحقیق، بازسازی و تدوین شده است.

رساله دوم این دفتر، تبیان اللغة در شرح لغات قرآن و صحیفه سجاده است که مدرسی چهاردهمی آن را از تحقیقات و تعلیقات کفعمی گردآوری کرده و به فارسی نگاشته است. رساله های بعد دو شرح از فیلسوف نامی ملاعلی نوری (م ۱۲۴۶ق) است بر دو حدیث: حدیث نورانیت منقول از علی (ع) و حدیث ان الأرض علی الحوت.

شرحی بر دعای یا من أظهر الجمیل مشهور به دعای اهل بیت المعمور و

رساله کوتاهی در درایه و رجال به نام الایجاز از محمد جعفر استرآبادی، رساله های بعدی این دفتر است.

اولین اثر منتشر شده از احمد هزار جریبی به نام جواهر الکلمات در حالات راویان و ارزیابی شیوه نقل روایات، هشتمین رساله این دفتر است.

در پایان این دفتر، شرح حال خود نوشت ملاعلی آرنی (م ۱۲۴۴ق) که از مشایخ اجازات حدیثی سده سیزده نیز به شمار می رود، درج شده است که حاوی نکاتی درباره تحولات دوره زندگی و قاجاریه است.

میراث محدث ارموی: آثاری چند درباره دعای ندبه به اهتمام سید جعفر حسینی اشکوری، چاپ اول، دارالحدیث، قم، ۱۳۸۵، ۳۸۴ص. وزیری.

دعای ندبه از دعاهای بسیار معروف است که مؤمنان در روزهای جمعه و برخی اعیاد اسلامی آن را می خوانند این دعا به بیان فضایل و مناقب معصومان (ع) و پاره ای از مصائب آنان می پردازد و تعجیل در فرج و ظهور امام زمان (ع) را از خداوند می خواهد.

این دعای شریف را بسیاری شرح و ترجمه کرده اند که تعدادی از این شرح در کتاب الذریعة علامه تهرانی آمده است.

محدث ارموی به دعای ندبه عشق فراوانی داشت و از آغاز جوانی، به آن دعا اهتمام می ورزید. وی از چند تن از استادان خود خواسته بود که آن را شرح کنند که آنان نیز اجابت کردند.

کتاب حاضر با مقدمه، زندگی نامه مختصر محدث ارموی، معرفی آثار ایشان و گزارشی از کتابخانه و نسخه های خطی نفیس ایشان آغاز می شود. فاضل محترم آقاسی مرتضی و فایبی و حجت الاسلام سید جعفر اشکوری، این بخش را نگاشته اند.

بخش بعد، شامل رساله وسیلة القربة فی شرح دعاء التندبة تألیف شیخ علی رضا

خاکمردانی خوبی است که به درخواست مرحوم محدث ارموی تألیف شده است. محقق توانا حجت الاسلام سید احمد اشکوری این رساله را تحقیق کرده است. در بخش بعد، ترجمه رساله و سبیل القربة به وسیله مرحوم محدث ارموی آمده و حجت الاسلام سید جعفر اشکوری تحقیق این رساله را بر عهده داشته است. بخش پایانی کتابت، رساله کشف غطاء الکربة عن وجه دعاء الندبة، شرحی ناتمام بر دعای ندبه است که مرحوم محدث ارموی در طول سالیان دراز، آن را تألیف کرده است. تحقیق این رساله را نیز حجت الاسلام سید صادق اشکوری به انجام رسانده است.

در این شرح پس از آوردن متن دعا، مطالبی درباره سند دعا، اوقات خواندن دعا، فرق دعای ندبه و زیارت ندبه و مباحثی از این دست به چشم می‌خورد. سپس نکاتی با عنوان «فائده...» بیان و اشعاری در بیان فضایل و مناقب اهل بیت (ع) نقل می‌شود. در ادامه فرازهای مهم دعا به تفصیل شرح داده شده است.

نهیج الدعاء

محمد محمدی ری شهبازی، ترجمه حمیدرضا شبخی، چاپ اول، دارالحدیث، قم، ۱۳۸۵، دو جلد، ۷۴۷ صفحه + ۶۸۰ ص.

یکی از بزرگ‌ترین نعمت‌های الهی به انسان این است که اجازه داده او را بخواند و بزرگ‌تر از این نعمت، نعمت اجابت دعاست که خداوند متعال آن را تضمین کرده است. برای بهره‌برداری از این دو نعمت بزرگ، آگاهی به ارزش، اهمیت و عظمت دعا، شناخت آداب، شرایط، آفات و موانع اجابت دعا، همچنین آشنایی با سیره عملی پیشوایان اسلام در این زمینه ضروری است. در این باره، کتاب‌های مفید و ارزنده فراوانی تألیف شده است،

ولی با این وصف برای پاسخگویی به نیازهای روزافزون تشنگان معارف اسلام ناب، به ویژه مراکز پژوهشی و پژوهشگران علوم اسلامی، میدان برای تلاش بیشتر و ارائه مجموعه‌هایی کاربردی تر باز است. نهج الدعاء گامی است در راه وصول به این هدف که با نظمی تازه و سهل الوصول، همراه با تحلیل‌های کارآمد سامان یافته است.

در تدوین این مجموعه اصول ذیل رعایت شده است:

۱. از همه احادیث روایت شده از پیامبر (ص) و خاندان او، یکسان بهره گرفته است.

۲. همه روایات مربوط به هر موضوع از منابع گوناگون شیعه و اهل سنت گردآوری و کامل‌ترین، موثق‌ترین و کهن‌ترین آنها انتخاب و در مورد استفاده از دعاها نیز جز در مواردی اندک، تنها از ادعیه‌ای که مستند به معصومان است، بهره گرفته شده است.

۳. از آوردن روایات تکراری اجتناب شده، جز در آنجا که نکته مهمی در تفاوت واژه‌ها و اصطلاحات، نهفته بوده است و یا در مواردی که متن حدیث، در متون شیعه و اهل سنت، تفاوت داشته است و یا آنجا که متن روایت، بیش از یک سطر نبوده و مربوط به دو باب بوده است.

۴. در مواردی که متن‌های رسیده از پیامبر خدا و امامان (ع) متعدد بوده‌اند، حدیث پیامبر (ص) در متن، و نشانی روایات ائمه دیگر با ذکر عنوان و مأخذ، در پانویس آمده، مگر آنکه روایت آنان، نکته تازه‌ای داشته باشد که آن نیز در متن ذکر شده است.

۵. در هر موضوع، پس از ذکر آیات مربوط به آن، روایات معصومان به ترتیب زمانی (از پیامبر خدا تا امام مهدی (ع))

آمده‌اند، مگر آنکه روایتی در تفسیر آیات مذکور باشد (که در این صورت، پیش از روایات دیگر می‌آید) یا آنکه تناسب موضوعی روایات، ترتیب دیگری را ایجاب کرده باشد.

۶. در پانویس‌ها، منابع احادیث، به ترتیب معتبرترین آنها تنظیم شده است.

۷. پس از ذکر منابع، گاه با نشانه «ارجاع»، به منابع دیگر ارجاع داده می‌شود.

۸. ارجاع به ابواب دیگر این کتاب، به خاطر تناسب و اشتراك محتوایی میان احادیث آنهاست.

در آغاز فصل‌های کتاب، مطالبی با عنوان درآمد نوشته شده یا توضیحات و استنتاج‌هایی در ادامه احادیث آمده است که هدف از این کار، ارائه چشم‌انداز کلی روایات آن بخش یا فصل است. گاه هم به توضیح و تبیین برخی از مفاهیم دشوار و پیچیده احادیث، پرداخته شده است.

در انتهای جلد دوم کتاب، نمایه‌هایی با عنوان فهرست آیات، فهرست اعلام، فهرست ادیان و فرقه‌ها و مذاهب و جمعیت و قبیله‌ها، فهرست شهرها و مکان‌ها، فهرست شعرها، فهرست زمان‌ها و روزها، فهرست منابع و مأخذ آمده است. این فهرست دسترسی به مطالب مورد نظر در کتاب را آسان کند.

آداب امیرالمؤمنین (ع)، المشهور بحديث الاربعه القاسم بن یحیی الراشدی، تحقیق مهدی خدایمان آرائی، چاپ اول، دارالحدیث، قم، ۱۳۸۵، ۲۸۸ ص، وزیری، عربی.

حدیث در طول تاریخ به وسیله محدثان با امانت و صداقت نقل و حفظ شده است. این میراث گران‌بها در طول قرن‌ها با ضوابط و قواعدی که محدثان به کار گرفته‌اند، ارزیابی و نقد شده و تمامی همت ایشان صرف یافتن راه‌هایی برای حفاظت و ارزیابی دقیق‌تر از حدیث شده

است. از آنجا که بر اساس شواهد تاریخی، شیعیان پیشگامان در تألیف و تدوین حدیث بوده‌اند، بسیاری از قواعد ارزیابی و نقد هم به همین ویژگی معطوف شده است. آنها به نقد احادیث بر اساس منبعی که حدیث در آن نقل شده و بر چگونگی برخورد علمای شیعه با آن منبع پرداخته‌اند.

با توجه به این نکته می‌توان با بازسازی و ارزیابی کتب اصلی و مصادر اولیه حدیث، محتوای آنها را ارزیابی کرد. کتاب‌هایی از این دست در نزد اصحاب و علمای قدیم ما که معاصر عصر ائمه بوده‌اند، مورد اعتماد بوده است و بر پایه همین دیدگاه هم قدما محتوای آنها را به دید اعتماد و صحت نقل کرده‌اند.

اولین قدم عملی که در مسیر باز یافت و بازسازی کتب معتمد اصحاب برداشته شد، بازسازی کتاب آداب امیر المومنین (ع) تألیف قاسم بن یحیی راشدی است که در قرن دوم هجری می‌زیست. این کتاب به نقل حدیث مشهور به حدیث اربعه اختصاص دارد. چهارصد توصیه از امام علی (ع) است.

بخش عمده این حدیث در کتاب الخصال شیخ صدوق آمده و با مراجعه به مصادر دیگر، این حدیث تکمیل شده است. همچنین با استفاده از قراین رجالی و فهرستی، نظام کتاب و اسناد شبیه به آن گرد هم آمده است. به این ترتیب کتابی که در میان اصحاب از کتاب‌های مشهور به حساب می‌آمد، با توجه به مصادر و نیز مؤیدات روایی که در میان کتب حدیثی و فقهی ما وجود داشت، دوباره تحقیق و باز یافت شده است.

بحث تفصیلی از مؤلف و کتاب او و ارائه دقیق اصول این شیوه ارزیابی احادیث کتب، در مقدمه کتاب آمده است. متن کتاب هم بر اساس نسخه خطی از کتاب

الخصال تصحیح و در حاشیه و تعلیقات کتاب این مباحث آمده است: اختلاف نسخه‌ها، مصادر روایی دیگر و کتب فقهی‌ای که از این کتاب حدیث نقل کرده‌اند، نقل همان روایت‌ها از غیر طریق راشدی، مؤیدات حدیثی محتوای حدیث، شرح واژگان غریب و مشکل در متن. فهرست‌های تفصیلی آیات و موضوعات احادیث هم در پایان کتاب آمده است.

◊ الحاشیه علی اصول الکافی

سید احمد بن زین العابدین العلوی العاملی، تحقیق: سید صادق اشکوری. دارالحدیث، قم، ۱۳۸۵ ش، ۴۷۶ ص، وزیری.

یکی از معتبرترین و کهن‌ترین جوامع حدیثی شیعه، کتاب الکافی است که بیش از هزار سال قبل و در عصر غیبت صغرا، دستان پرتوان دانشمندی مانند و مجاهد سخت‌کوش، ثقة الاسلام محمد بن یعقوب کلینی آن را پدید آورد.

جامع بودن احادیث و گستردگی شان، مسند بودن روایات و تألیف کتاب در عصر تحیت صغرا، تنها بخشی از امتیازاتی است که باعث جلب و عنایت ویژه شیفتگان عترت به این اثر ارزشمندش شده است؛ به گونه‌ای که احادیث آن مبنای اعتقادات و فقه شیعه امامیه قرار گرفته و شروح و حواشی و تعلیقات فراوانی بر آن نوشته شده است.

الشروح و الحواشی علی الکافی عنوان سلسله‌ای است که به تحقیق و احیای شرح‌ها و حاشیه‌ها و تعلیقه‌هایی می‌پردازد که در طی قرن‌های گذشته، اندیشمندان و صاحب‌نظران و عالمان دینی بر این اثر جاودانه نگاشته‌اند. کتاب حاضر فقط حاشیه بر کتاب العقل و کتاب فضل العلم و کتاب التوحید کافی است که مؤلف به شرح برخی از کلمات و جملات مشکل روایات پرداخته است. وی متأثر از تعلیقه میرداماد

بر کافی و شرح اصول کافی ملاصدرا بوده و از این دو اثر بسیار سود برده است و در برخی موارد عین عبارت آنان را آورده است. مؤلف در مباحث فلسفی و ادبی، بنا بر کوتاهی سخن داشته است.

این حاشیه که برای نخستین بار منتشر می‌شود بر اساس تک نسخه موجود، تصحیح شده و در گروه احیاء و تصحیح متون پژوهشکده علوم حدیث به فرجام رسیده است.

◊ موسوعه میزان الحکمة

محمد محمدی ری شهری، با همکاری جمعی از فضلا، چاپ اول، دارالحدیث، قم، ۱۳۸۵. جلد ۲ و ۳، عربی، ۴۹۶ و ۵۱۶ ص، وزیری.

قرآن و سنت پیامبر گرامی اسلام، دو گوهر جاودان و گنج بی پایان هستند که دستیابی به معارف انسان ساز آنها و گردآوری و فهم آنها در کنار هم، از دل مشغولی‌های دانشمندان اسلامی در طول قرون و اعصار بوده است. این معارف مشتمل بر برترین و بهترین برنامه برای سعادت، کامیابی و اداره جوامع بشری هستند و رجوع به آنها موجب رفع ظلمات جهل و رسیدن به نور و رستگاری می‌شود.

موسوعه میزان الحکمة، بر اساس شیوه القبایی-موضوعی به گزارش احادیث مرتبط با موضوعات پرداخته است. این موسوعه، گسترش یافته و تکمیل شده میزان الحکمة است و پیش‌بینی می‌شود که بالغ بر پنجاه جلد شود.

این موسوعه با استناد به آیات و روایات معصومان (ع) به توضیح و تبیین موضوعات، مفاهیم و مداخل‌های دینی می‌پردازد و از جهت موضوعی از دامنه گسترده‌ای برخوردار است و مفاهیم دینی، اعتقادی، اخلاقی، سیاسی، اقتصادی، و فرهنگی را دربر می‌گیرد. ذیل هر مداخل، شناسه‌ها و زیر شاخه‌های

متعددی هست که به صورت منطقی طبقه بندی و آیات و روایات مربوط به آنها گزارش شده است.

شیوه موسوعه در نقل استنادها این گونه است که ابتدا آیات مرتبط با موضوع ذکر می شوند و سپس احادیث معصومان (ع) به صورت شماره گذاری شده، آن هم بر اساس ترتیب تاریخی حیات معصومان از حضرت محمد (ص) تا حضرت مهدی (عج) می آیند. احادیثی که جنبه تفسیری و توضیحی برای آیات دارند، بر دیگر موارد مقدم می شوند و بعد از آیات قرار می گیرند. در مواردی که حدیثی به چند تن از معصومان (ع) مستند باشد، حدیث مستند به پیامبر (ص) در متن و دیگر مستندات آن در پاورقی گزارش می شود.

ویژگی دیگر موسوعه این است که در نقل نصوص و روایات متعدد، «بلاغت» و «شمولیت»، ملاک ترجیح و تقدم است. در پاورقی هم مآخذ بر اساس میزان اعتبار و سندیت، رده بندی شده اند. همچنین در ذکر منابع روایی شیعه و اهل سنت، ابتدا منابع شیعی و سپس منابع روایی اهل سنت آمده و از خلط منابع، جلوگیری شده است.

جلد دوم و سوم این موسوعه که به تازگی انتشار یافته است، به مدخل های: ادب، اذان، ایداء، تاریخ، ارض، اسوه، مواساة، اکل، الفة و الله اختصاص یافته است. در ابتدای هر مدخل، به توضیح معانی لغوی و اصطلاحی آن مدخل با استناد به واژه نامه ها و متون معتبر لغت شناسی پرداخته و سپس به اختصار، سرفصل های اصلی مدخل، تشریح و جوانب موضوع، تبیین شده است. همراه با عنوان فصل و در ذیل هر موضوع و سرفصل اصلی، نخست، آیات قرآنی و سپس روایات مرتبط با آن موضوع آمده و مآخذ آنها در پاورقی ذکر شده است.

گفتنی است که ترجمه این مجموعه با عنوان دانش نامه میزان الحکمه منتشر شده است.

* مکاتیب الأئمه

علی احمدی میانجی، تحقیق و مراجعه: مجتبی فرجی، چاپ اول، دارالحدیث، قم، ۱۳۸۵، ج ۴، صفحه ۵۳۰.

حدیث، حکایتگر گفتار و کردار و تأیید معصومان (ع) است. اما در اغلب موارد با شنیدن لفظ حدیث نقل کلمات شفاهی معصومان (ص) به ذهن متبادر می شود؛ حال آن که مکتوبات ائمه اطهار (ع) هم کم نیستند. آنها احادیثی هستند که به عنوان مکاتیب شناخته می شوند. مجموعه این مکاتبات می تواند به منبع مهم اسناد علمی و تاریخی بدل شود.

نگاشته های هر امام، از زمینه ها و شرایط سیاسی فرهنگی عصر آن امام حکایت دارد. نیازهای عصر امام، دیدگاه های فقهی و کلامی، حوادث تاریخی و بسیاری مطالب دیگر از این دست را می توان از مطالعه دقیق این نگاشته ها باز شناسی کرد. مرحوم آیت الله احمد میانجی سال ها پیش کتاب مکاتیب الرسول (ص) را تألیف کرده بود پس از آن شروع به تألیف مکاتیب الأئمه (ع) کرد. پس از درگذشت ایشان مجموعه دست نوشته های وی به مرکز تحقیقات دارالحدیث سپرده شد. پژوهشگران دارالحدیث به تکمیل این اثر ارزنده پرداختند و مجموعه مکاتیب ائمه اطهار (ع) را آماده نشر کرده اند.

در موارد بسیاری مؤلف برای تبیین شرایط نگارش نامه هایی که مخاطب خاص دارند، به شرح حال مخاطبان پرداخته اند. در تکمیل این گونه اطلاعات، کوشش شده که در حد توان اطلاعاتی درباره همه کسانی که نقشی در نامه مورد نظر دارند، ارائه شود. همچنین تنظیم موضوعی

نگاشته ها و در مواردی تنظیم تاریخی آنها، از جمله کارهای تکمیلی این اثر بوده است.

جلد اول تا سوم این مجموعه که بیشتر انتشار یافته است، به مکاتیب حضرت علی (ع) و امامان اول تا پنجم اختصاص داشت. جلد چهارم که به تازگی انتشار یافته است، مکاتیب امام جعفر صادق (ع) و امام موسی کاظم (ع) را در بر دارد.

◀ حکمت نامه لقمان

محمد محمدی ری شهری، با همکاری مهدی غلامعلی، ترجمه جعفر آرانی، چاپ اول، دارالحدیث، قم، ۱۳۸۵، ۳۲۸ ص.

لقمان بنده ای خردمند بود که حکمت را بر حکومت ترجیح داد و از مقام بندگی مردمان به بالاترین مقام حکیمان گام نهاد. نام و کلام او برای همه پیروان ادیان ابراهیمی شناخته شده است. شهرت لقمان بیش از هر چیز، به سخنان گهربار و درر بار اوست که همگی نشان از اوج حکمت و دانایی او دارد.

برای اولین بار مجموعه ای کامل از تمامی سخنان حکیمانه این شخصیت اسطوره ای، از میان صدها منبع حدیثی و تاریخی گردآوری و به صورتی زیبا، جذاب و بدیع، موضوع بندی و مستندسازی شده است.

حکمت نامه، در ده فصل سامان یافته است: زندگی نامه لقمان حکیم، اندرزهای وی به روایت قرآن، داستان هایی از حکمت لقمان، حکمت هایی درباره علم و معرفت، عوامل و آفات خودسازی، آداب اخلاقی و اجتماعی، مثل ها، حکمت های پراکنده و حکمت های جامع. مطالب حکمت نامه همگی از زبان لقمان یا درباره وی است.

◀ فرهنگ نامه ادب

محمد ری شهری، با همکاری عبدالهادی

مسعودی، ترجمه حمیدرضا شبخی، دارالحدیث، قم، ۱۳۸۴، ص ۸۳.

فرهنگ نامه ادب، قطره ای از دریای بی کران علوم و معارف ناب اسلامی و مدخلی از دانشنامه میزان الحکمه است که به صورت مستقل، منتشر می شود. در این دانشنامه، واژه ها و اصطلاحاتی که در قرآن و احادیث، کاربرد فرهنگی گسترده ای دارند، به ترتیب الفبایی، با نظمی نو و با ذکر نمونه کاربردها (شواهد)، معناشناسی و تحلیل و تبیین می شوند. در لابه لای این دانشنامه، برخی مداخل ها، از کاربرد فرهنگی ویژه و بسامد بالایی برخوردارند، بدین معنا که عموم مسلمانان و یا گروه های خاصی از آنان، به صورت شبانه روزی و گسترده با آنها سروکار دارند. از این رو، به منظور تصحیح و تقویت فرهنگ عمومی جوامع اسلامی، ضروری است معارف مربوط به این گونه واژه ها و اصطلاحات، به صورت کتاب همراه و راهنما، در اختیار همگان قرار گیرد. با این نگاه، مدخل هایی از این دست، به صورت کتاب هایی مستقل و در اندازه هایی که حمل و مطالعه آن آسان باشد، در اختیار علاقه مندان قرار می گیرند.

فرهنگ نامه ادب، نخستین کتاب از مجموعه فرهنگنامه هایی است که با هدف تصحیح و تقویت فرهنگ ارزش های رفتاری ارائه می شود. در این فرهنگنامه، مسائل مهمی مانند: تعریف ادب، انواع و مراتب ادب، نقش ادب در زندگی، خاستگاه های ادب، آموزگاران ادب، روش ادب آموزی و آفات ادب آموزی از منظر قرآن و احادیث اسلامی تبیین شده است.

فرهنگ نامه اذان

محمد محمدی ری شهری، با همکاری عبدالهادی مسعودی، ترجمه حمیدرضا شبخی، دارالحدیث، قم، ۱۳۸۴، ص ۱۱۵.

فرهنگ نامه اذان نیز یکی از مدخل های میزان الحکمه است که به صورت مستقل، منتشر شده و در آن کاربرد واژه ها و اصطلاحات به کار رفته در قرآن و احادیث، معناشناسی و تحلیل و تبیین شده است. فرهنگ نامه اذان، دومین کتاب از مجموعه فرهنگنامه هایی است که با هدف تصحیح و تقویت فرهنگ ارزش های رفتاری ارائه می شود. در این فرهنگ نامه، مسائل مهمی مانند: آغاز تشریح اذان، اهمیت گسترش فرهنگ اذان، حکمت ها و پیام های فردی و اجتماعی و سیاسی، آثار و برکات، چگونگی و تفسیر باطن اذان، ارزش اذان گو و حق مؤذن، و اذان زنده در عصر حاضر، بررسی شده است.

فرهنگ نامه آرزو

محمد محمدی ری شهری، با همکاری سید محمد کاظم طباطبائی، ترجمه حمیدرضا شبخی، دارالحدیث، قم، ۱۳۸۵، ص ۱۶۸.

فرهنگ نامه آرزو، سومین کتاب از مجموعه فرهنگ نامه هایی است که با هدف تصحیح و تقویت فرهنگ ارزش های رفتاری ارائه می شود. در این فرهنگ نامه، مسائل مهمی مانند: نقش آرزو در زندگی، گم شده حقیقی انسان، راه رسیدن به آرزوها، فواید کوتاه کردن آرزو، خطر آرزوهای طولانی، خاستگاه آرزوهای بیهوده و زیان های آرزوهای پوچ و بی حاصل، از منظر قرآن و احادیث اسلامی تبیین شده است.

آینه یادها: مناسبت های شمسی و قمری در قرآن و حدیث

به کوشش هادی ربانی و سید محسن موسوی، چاپ پنجم، مرکز تحقیقات دارالحدیث، قم، ۱۳۸۵، ص ۳۰۷.

روزهای سرنوشت ساز در تاریخ و فرهنگ ملت ها، خاطره جمعی آنان را سامان

می دهد. این روزها، آن گاه که از دریچه اعتقادات اصیل دینی و مذهبی به آن نگرسته شود، کرامتی ویژه می یابد و در تعبیر قرآنی به «ایام الله» نام بردار می شود. مجموعه آینه یادها تلاش می کند تا در بزرگداشت مناسبت های شمسی و قمری که رنگ و بویی دینی و ملی دارند، از قرآن و حدیث استعانت جوید.

برخی از ویژگی های این مجموعه چنین است:

۱. تفکیک هر یک از مناسبت های شمسی و قمری، شامل ۵۲ مناسبت شمسی و ۵۶ مناسبت قمری؛

۲. آوردن گزیده ای از آیات و روایات مربوط به هر مناسبت در ذیل آن؛

۳. ارائه ترجمه ای شیوا و امروزی از آیات و روایات؛

۴. ارائه اطلاعات کامل کتاب شناختی مربوط به آیات و روایات در ذیل هر صفحه؛

۵. ارائه نمایه کامل موضوعی برای آیات و روایات در پایان مجموعه.

چاپ پنجم این مجموعه به تازگی انتشار یافته است.

ادبیات

رویا بینان بیدار

درباره عناصر داستان، معنا، نماد و روانکاوی در سه روایت از داستان پرندگان به قلم ابن سینا، محمد غزالی و عطار نیشابوری

دکتر ویدا اسلامی، چاپ اول، انتشارات سنبله، مشهد، ۱۳۸۵، ص ۱۸۴.

نماد جایگاهی ویژه در ادبیات به طور عام و در بیان عرفا به طور خاص دارد و فهم

نمادها، ما را به درک مقصود آنان می رساند. تحلیل و تبیین مفهوم نمادها

در کلام ابن سینا، محمد غزالی و عطار نیشابوری، تلاش ارزشمندی است که

دکتر ویدا اسلامی در کتاب حاضر بدان همت گماشته است. وی در این اثر خود، نماد پرندگان را از منظر این سه دانشمند مسلمان بررسی کرده و در تبیین دیدگاه خود از نظریات دیگران نیز بهره برده است. به منظور آشنایی با کتاب حاضر، به گونه‌ای گذرا و فهرست وار به عناوین و مباحث مطرح شده در آن می‌پردازیم.

کتاب مشتمل بر هشت بخش به قرار زیر است:

بخش اول: داستان پرندگان؛ ادبیات هنر. نویسنده معتقد است که امر متعال در جهان ما به سه صورت تجلی یافته است: دین، فلسفه و هنر. زبان ادبی گونه‌ای از هنر است و دین نیز همان خبر بزرگ است و ادبیات نیز چنین است. از این رو، وی با طرح دیدگاه متفکرانی چون هگل و بیان تفاوت میان واقعیت و واقعیت برتر به مثابه دو گونه خبر و همسویی زبان هنر و ادبیات، در صدد دستیابی به این نتیجه است که گزاره‌های هنری، گزاره‌هایی خبر-انشایی هستند. در این بخش با بهره‌گیری از تفاسیر گوناگون قرآن شریف و طرح دیدگاه‌های مختلف درباره واژه‌های قرآنی «نبأ» و «نقص» در پیوند با مطالب مطرح شده در این بخش، رابطه منطقی عموم و خصوص مطلق میان گزاره‌های خبری و انشایی در این حوزه خاص، منتج شده است.

بخش دوم: جایگاه زبان نماد در داستان پرندگان.

یکی از اساسی‌ترین کارکردهای زبان نمادین، گسترش زبان و قابلیت تأویل‌پذیری همیشگی آن است. از این رو، به این مطلب به عنوان یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های ممتاز زبان داستان پرندگان پرداخته شده است.

بخش سوم: شکل و ساختار در داستان پرندگان.

نویسنده در این بخش به جایگاه راوی از دیدگاه روایت‌شناسانه «ژرارنت» و بیان چهارگانه جایگاه راوی در داستان از چشم‌انداز وی و بهره‌گیری از آن در گونه‌روایی داستان می‌پردازد.

بیان اصول هفت‌گانه ریخت‌شناسی «ولادیمیر پراب»، یافتن این اصول در داستان پرندگان، نیز طرح ساختارشناسی این داستان‌ها با بهره‌گیری از تعریف «کلودلوی استروس» درباره ساختار و عناصر تشکیل دهنده آن و ترسیم نمودارهای متناسب با آن، از دیگر مطالب این بخش است.

بخش چهارم: مفهوم کیمیاگری در داستان پرندگان.

این بخش با طرح ابعاد روانکاوانه زبان و معنا در این داستان‌ها، دارای عناوین ذیل است:

«هنر کیمیاگری پیوندگاه عرفان و فلسفه و بیان برخی آموزه‌های هرمنوسی»، «کیمیاگری به مثابه هنر، فرایند رستگاری یا آزدسازی نور از درون ظلمت از رهگذر کیمیاگری»، «درباره سیمرخ»، «اندوه، رنج و عشق بی‌مایه‌های کیمیاگری و ازدواج مقدس طرح روانکاوی عشق و داستان پرندگان».

نویسنده در این بخش با نشان دادن دلالت‌های زبان و معنایی در داستان پرندگان و بهره‌گیری از آیات قرآن، به موضوعات بالا پرداخته و در مبحث کیمیاگری در داستان پرندگان از متن انگلیسی «رساله سپیده‌دم» از توماس آکوئیناس، بهره برده است.

بخش پنجم: حرکت در زبان و معنای داستان پرندگان.

این بخش مشتمل بر این عناوین است: «درباره حرکت»، «حرکت فرارونده، لازمه حیات حقیقی»، «واژه آدم از چشم‌انداز لغت‌شناسی و نماد»، «درباره

نماد پرندگان»، «نمادشناسی حرکت فرارونده در داستان پرندگان». بخش ششم: مرحله قوه.

نویسنده اثر حاضر، ضمن تعریف و طرح دلالت‌های زبانی و معنایی این مرحله در داستان پرندگان، به کیفیت موانع پرندگان در این داستان‌ها و نیز تحلیل نمادشناسانه آن پرداخته است.

بخش هفتم: همه مسائل حل می‌شود. به اعتقاد نویسنده، خردآگاهی و حل مسائل خویشتن، مهم‌ترین کار علمی آدمی است و این امر نیز تنها با یاری عاشق تیزفهم، روشن‌بین و صافی‌ضمیر میسر است.

«تعریف مرحله رفع موانع و حل مسئله خویشتن» و «هدهد منطق الطیر کیست»، عناوین این بخش است.

بخش هشتم: مرحله فعلیت یافتگی در داستان پرندگان.

نویسنده در این بخش به این مباحث پرداخته است:

«آیین تشریف و سرسپاری»، «گسترش شخصیت به عنوان شکلی از تولد دوباره در روانکاوی یونگ و طرح آن در داستان پرندگان»، «نگاهی کوتاه به تاریخچه تحول معنایی واژه Metanoia»، «توبه به مثابه علم»، «توبه، دروازه طلایی تشریف یافتگان و جایگاه آن در داستان پرندگان»، «تعریف مرحله فعلیت یافتگی در داستان پرندگان و رستاخیز در کیمیاگری و روانکاوی یونگ»، «یأس، لازمه تجربه فیض الهی و بندگی»، «رویکردهای طرح مصادیق فعلیت یافتگی و تحلیل روانکاوی آن در داستان پرندگان»، «پیوند پیامبران و پرندگان (آدمیان فعلیت یافته) و ظرایف زبانی آن در داستان پرندگان».

